

Υπενθύμιση σε γραμματικά φαινόμενα

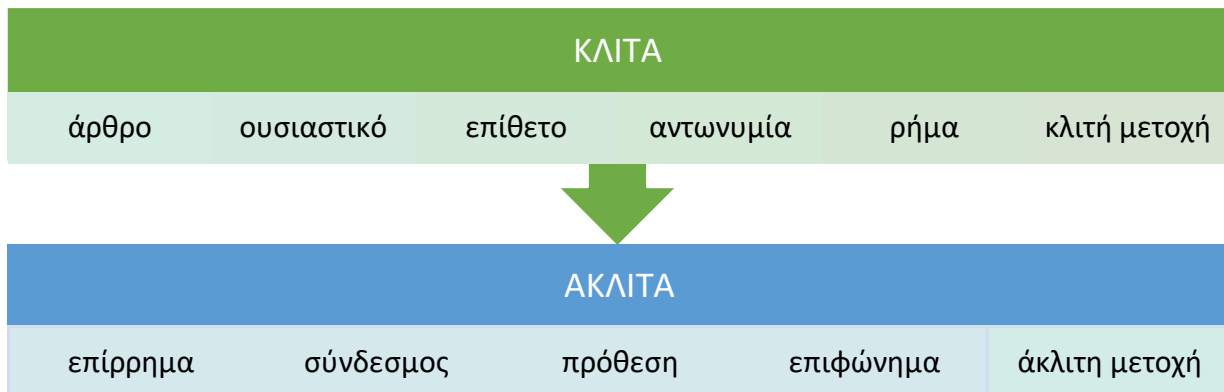
Τα μέρη του λόγου

Όταν μιλάμε και όταν γράφουμε χρησιμοποιούμε διαφορετικά είδη λέξεων που λέγονται μέρη του λόγου. Τα μέρη του λόγου είναι δέκα και σ' αυτά περιλαμβάνονται όλες οι λέξεις της ελληνικής γλώσσας.

Κάποια μέρη του λόγου αλλάζουν μορφή μέσα στον λόγο και τα ονομάζουμε **κλιτά**, ενώ κάποια άλλα μένουν πάντα τα ίδια και τα ονομάζουμε **άκλιτα**.

Έχουμε δύο είδη μετοχών. Η μετοχή, έτσι, ανήκει και στα κλιτά και στα άκλιτα μέρη του λόγου.

ΑΡΘΡΑ

Μικρές λέξεις που μπαίνουν μπροστά από ουσιαστικά, επίθετα, τις κλιτές μετοχές και ορισμένες αντωνυμίες.

Μας δείχνουν για τη λέξη που τα ακολουθεί:

1. **Το γένος:** αρσενικό, θηλυκό ουδέτερο
2. **Τον αριθμό:** ενικός, πληθυντικός
3. **Την πτώση:** ονομαστική, γενική, αιτιατική, κλητική
4. Κατά πόσον κάτι είναι **ορισμένο ή αόριστο.**

Οριστικό άρθρο

Όταν η λέξη που ακολουθεί είναι γνωστή και συγκεκριμένη.

ο	η	το
του	της	του
το(ν)	τη(ν)	το
οι	οι	τα
των	των	των
τους	τις	τα

Αόριστο άρθρο

Όταν η λέξη που ακολουθεί δεν είναι συγκεκριμένη και δεν έχουμε μιλήσει προηγουμένως γι' αυτήν.

ένας	μια	ένα
ενός	μιας	ενός
έναν	μια(ν)	
	ένα	

Δεν σχηματίζει πληθυντικό.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Είναι οι λέξεις που φανερώνουν: πρόσωπα, ζώα, πράγματα, τόπους, ενέργειες, καταστάσεις, ιδιότητες.

π. χ.: (Πέτρος, γάτα, θρανίο, Λάρισα, διάβασμα, ησυχία, ασφάλεια κ.α.)

Κύρια ουσιαστικά: ονόματα, μήνες, ημέρες, γιορτές, εθνικά, τίτλοι (αρχίζουν με κεφαλαίο)

α. **ΓΕΝΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ:** αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο (π.χ. ο δάσκαλος, η μαμά, το δέντρο)

β. **ΑΡΙΘΜΟΙ:** Ενικός (ένα) και Πληθυντικός (πολλά) (π.χ. η πέτρα, οι πέτρες)

γ. **ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ:**

- ❑ **Ισοσύλλαβα:** έχουν ίσες συλλαβές σε Ενικό και Πληθυντικό (ο ναύ-της, οι ναύ-τες)
- ❑ **Ανισοσύλλαβα:** έχουν άνισες συλλαβές (ο παπ-πούς, οι παπ-πού-δες)

Παράξενα ουσιαστικά:

- ❑ **Άκλιτα:** Σε όλες τις πτώσεις έχουν ίδια κατάληξη. Προέρχονται κυρίως λέξεις από άλλες γλώσσες (π.χ. ρεκόρ, μετρό, καλοριφέρ κ.ά.)

ΕΠΙΘΕΤΑ

Είναι οι λέξεις που χαρακτηρίζουν τα ουσιαστικά.

π.χ. (ο ωραίος κήπος, η ζηλιάρα γάτα, το ήρεμο παιδί).

Συμφωνούν με τα ουσιαστικά στο γένος, τον αριθμό και την πτώση.

α. ΓΕΝΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ: αρσενικό: ο ξύλινος καναπές
θηλυκό: η ξύλινη ντουλάπα
ουδέτερο: το ξύλινο τραπέζι

β. ΑΡΙΘΜΟΙ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ: ενικός (ο όμορφος), πληθυντικός (οι όμορφοι).

γ. ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ: Κάθε επίθετο το συναντάμε σε τρεις βαθμούς:

- ΘΕΤΙΚΟΣ βαθμός → (ο φρόνιμος μαθητής)
- ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ βαθμός → (φρονιμότερος ή πιο φρόνιμος μαθητής)
- ΣΧΕΤΙΚΟΣ ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ βαθμός → (ο φρονιμότερος ή ο πιο φρόνιμος)
- ΑΠΟΛΥΤΟΣ ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ βαθμός → (φρονιμότατος ή πολύ φρόνιμος)

δ. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ:

- Απόλυτα → (δύο)
- Τακτικά → (δεύτερος)
- Πολλαπλασιαστικά → (διπλός)
- Αναλογικά → (διπλάσιος)

ε. ΤΟΝΙΣΜΟΣ: Τα επίθετα κατά την κλίση τους, σχεδόν πάντα, κρατούν τον τόνο ΣΤΑΘΕΡΟ στην ίδια συλλαβή.

στ. ΑΚΛΙΤΑ: Κυρίως δάνεια από άλλες γλώσσες. Π.χ. γκρι, καφέ, μπλε, λουξ, ριγέ, μοβ, μπεζ

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ είναι οι λέξεις που τις χρησιμοποιούμε στη θέση ονοματικών φράσεων (ονόματα, ουσιαστικά, επίθετα) και τις χωρίζουμε σε 8 είδη:

α. **ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ:** εγώ, εσύ, αυτός-αυτή-αυτό, εμείς, εσείς, αυτοί-αυτές-αυτά (και σε άλλες πτώσεις)

β. **ΚΤΗΤΙΚΕΣ:** δικός,-ή,-ό μου, σου, του, της, μας, σας, τους

γ. **ΑΥΤΟΠΑΘΕΙΣ:** ο εαυτός μου, ο εαυτός σου, ο εαυτός του... (και σε άλλες πτώσεις)

δ. **ΟΡΙΣΤΙΚΕΣ:** ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο, μόνος (μου/σου/του/της), μόνη, μόνο

ε. **ΔΕΙΚΤΙΚΕΣ:** αυτός,-ή,-ό, εκείνος,-η,-ο, τούτος,-η,-ο, τέτοιος,-α,-ο, τόσοσ,-η,-ο

στ. **ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ:** που, ό,τι, ο οποίος,-α,-ο, όποιος,-α,-ο, όσος,-η,-ο

ζ. **ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΕΣ:** τι, ποιος,-α,-ο (ποιανού,-ής,-ού, τίνος), πόσος,-η,-ο

η. **ΑΟΡΙΣΤΕΣ:** ένας, μια, ένα, κάποιος,-α,-ο, κάθε, καθένας, καθεμιά, καθένα, ο τάδε, ο δείνα, κανένας (κανείς), καμιά, κανένα, καθετί, τίποτα μερικοί,-ές,-ά, άλλος,-η,-ο, κάτι, κατιτί, κάμποσος,-η,-ο

Οι αντωνυμίες δε σχηματίζουν κλητική.

ΡΗΜΑΤΑ

ΡΗΜΑΤΑ είναι οι λέξεις που χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε μια ενέργεια ή κατάσταση.

α. Φωνές των ρημάτων

- **ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ:** με κατάληξη (-ω) π.χ. ξυπνώ, τρέχω, γράφω,...
- **ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ:** με κατάληξη (-μαι) π.χ. γίνομαι, σέβομαι, χτυπιέμαι,...
- Μερικά ρήματα έχουν μόνο μια φωνή π.χ. τρέχω, κρυώνω, μάχομαι,...

β. Ποιόν ενέργειας, χρονικές βαθμίδες και χρόνοι των ρημάτων

Χρονική βαθμίδα	Παρελθόν	Παρόν	Μέλλον
Ποιόν ενέργειας			
Εξακολουθητικό Επαναλαμβανόμενο	Παρατατικός <i>Εγώ έγραφα</i> Φανερώνει ότι κάτι γινόταν στο παρελθόν συνέχεια .	Ενεστώτας <i>Εγώ γράφω</i> Φανερώνει κάτι, που γίνεται τώρα .	Εξακολουθητικός Μέλλοντας <i>Θα γράφω</i> Φανερώνει ότι κάτι θα γίνει στο μέλλον συνέχεια .
Συνοπτικό Στιγμιαίο	Αόριστος <i>Εγώ έγραφα</i> Φανερώνει ότι κάτι έγινε στο παρελθόν μια φορά .		Στιγμιαίος Μέλλοντας <i>Θα γράψω</i> Φανερώνει ότι κάτι θα γίνει στο μέλλον μια φορά .
Συντελεσμένο	Υπερσυντέλικος <i>Εγώ είχα γράψει</i> (μέχρι όταν ήρθες) Φανερώνει ότι κάτι τελειώσε στο παρελθόν πριν γίνει κάτι άλλο .	Παρακείμενος <i>Εγώ έχω γράψει</i> (Μέχρι τώρα που μιλάμε) Φανερώνει κάτι, που είναι τελειωμένο την ώρα που μιλάμε .	Συντελεσμένος Μέλλοντας <i>Θα έχω γράψει</i> (μέχρι να γυρίσεις) Φανερώνει ότι κάτι θα είναι τελειωμένο στο μέλλον πριν συμβεί κάτι άλλο .

γ. ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ των ρημάτων:

ΟΡΙΣΤΙΚΗ: γράφω, **ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ:** να γράφω, να γράψω, να έχω γράψει

ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ: γράφε-γράφετε, γράψε-γράψτε (μόνο β' ενικό και πληθυντικό πρόσωπο)

δ. ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΕΝΙΚΟΣ: γράφω (α' προσ.), γράφεις (β' προσ.), γράφει(γ' προσ.)

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ: γράφουμε(α' προσ.), γράφετε(β' προσ.), γράφουν(γ' προσ.)

ΜΕΤΟΧΕΣ

Φτιάχνονται από ρήματα και τις χρησιμοποιούμε για να δώσουμε περισσότερες πληροφορίες για το πώς γίνεται αυτό που περιγράφει το ρήμα (ως επιρρήματα) ή για κάποια ονοματική φράση (ως επίθετα).

Πχ. Η κυρία είναι **θυμωμένη**. (ως επίθετο)
Το χελωνάκι έφυγε **τρέχοντας**. (ως επίρρημα)

θυμώνω → θυμωμένος
τρέχω → τρέχοντας

- **ΑΚΛΙΤΗ** (γερούνδιο) : → περιμένοντας, φορώντας
όταν δεν τονίζεται έχει κατάληξη → (- οντας) και
όταν τονίζεται έχει κατάληξη → (- ώντας)
Λειτουργεί σαν επίρρημα.

- **ΚΛΙΤΗ** : → κιτρινισμένος, σκονισμένη
Λειτουργεί σαν επίθετο.

Λέξεις που ξεκίνησαν ως κλιτές μετοχές και έγιναν ουσιαστικά: το κρατούμενο, τα χρωστούμενα, το ενδεχόμενο, το περιεχόμενο κ.ά.

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Είναι οι λέξεις που συνοδεύουν τα ρήματα και μας δίνουν πληροφορίες για τον τόπο, τον χρόνο, τον τρόπο, την ποσότητα και συνδέουν προτάσεις.

Τα χωρίζουμε στις παρακάτω ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ :

ΤΟΠΙΚΑ : (πού;) → πού, εδώ, εκεί, πέρα, μακριά, κοντά, σιμά, δίπλα, μέσα, έξω, πάνω, κάτω, απέναντι, παντού, κάπου, πουθενά, ψηλά, χαμηλά, δεξιά, αριστερά, πλάι, γύρω, έξω, μεταξύ, αναμεταξύ, μπροστά, μπρος, πίσω βόρεια, νότια, ανατολικά, δυτικά, χάμω κ.ά.

ΧΡΟΝΙΚΑ : (πότε;) → πότε, σήμερα, αύριο, χθες, μεθαύριο, πέρυσι, φέτος, απόψε, τώρα, τότε, πριν, μετά, αργά, νωρίς, οποτεδήποτε, όποτε, άλλοτε, κάποτε, ύστερα, έπειτα, επιτέλους, κιόλας, αμέσως, σπάνια, συχνά, τακτικά, πότε πότε κ.ά.

ΤΡΟΠΙΚΑ : (πώς;) → πώς, όπως, έτσι, μαζί, αλλιώς, κάπως, καθόλου, οπωσδήποτε, μόνο, ξαφνικά κ.ά.

ΠΟΣΟΤΙΚΑ : (πόσο;) → πόσο, όσο, τόσο, οσοδήποτε, κάμποσο, κάπως, περισσότερο, πολύ, ελάχιστα, λίγο, τουλάχιστον, εξίσου, σχεδόν, λιγότερο, πάνω κάτω, καθόλου

Κάποια επιρρήματα σχηματίζουν παραθετικά: ωραία, ωραιότερα ή πιο ωραία, ωραιότατα ή πολύ ωραία

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

Είναι οι λέξεις που συνοδεύουν μια ονοματική (ή προθετική) φράση και δηλώνουν διάφορες ιδιότητες (τόπο, χρόνο, τρόπο, προέλευση κ.ά.).

με, σε, για, ως, προς, πριν, από, σαν,
κατά, μετά, παρά, αντί, δίχως, έως, λόγω, μέχρι, χωρίς,
ίσαμε, εναντίον, εξαιτίας, μεταξύ

Λόγιες προθέσεις:

Δια, εκ, επί, εν, περί, προ, υπέρ, υπό, ανά

Μερικές προθέσεις χρησιμοποιούνται και στην παραγωγή/ σύνθεση λέξεων:

Π.χ. Ανα+γράφω= αναγράφω

Αντι+γράφω= αντιγράφω

Υπο+γράφω = υπογράφω

Παρα+γράφω= παραγράφω

Κατά+γράφω= καταγράφω

Περι+γράφω= περιγράφω

ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

Είναι λέξεις με τις οποίες εκφράζω συναισθήματα (θαυμασμό, πόνο, λύπη, στενοχώρια, απορία κ.ά.), πραγματοποιώ πράξεις (εύχομαι, παρακινώ, καλώ κ.ά.), δηλώνω τη στάση μου για μια κατάσταση (άρνηση, ειρωνεία, δυσπιστία κ.ά.).

Οι κυριότερες κατηγορίες είναι:

- **Θαυμασμός:** Α!, ποπό!, ω! κ.ά.
- **Απορία:** Α!, ο!, μπα!, ε; κ.ά.
- **Πόνος, λύπη, στενοχώρια:** αχ!, ω!, αμάν!, άου!, οχ!, αλίμονο!, α! κ.ά.
- **Ευχή:** μακάρι!, είθε! κ.ά.
- **Έπαινος:** μπράβο!, εύγε!, ζήτω! κ.ά.
- **Κάλεσμα:** Ε!, επ! κ.ά.
- **Ειρωνεία:** Ε!, ου! κ.ά.
- **Παρακίνηση για το αντίθετο:** Άντε!, ε!, άμε!, μαρς!, στοπ!, σουτ! κ.ά.
- **Άρνηση ή δυσπιστία:** χμ!, μπα!, αμ δε! κ.ά.

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

Είναι οι λέξεις που συνδέουν άλλες λέξεις, φράσεις ή προτάσεις:

ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΟΙ : και (κι), ή είτε, ούτε, αλλά, μα, όμως
Συνδέουν κύριες προτάσεις

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ ΠΟΥ ΕΙΣΑΓΟΥΝ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ:

- **Ειδικοί:** ότι, πως, που
- **Ερωτηματικοί:** αν, μήπως
- **Ενδοιαστικοί/ διστακτικοί:** μήπως, μη(ν)
- **Υποθετικοί:** αν, εάν, άμα, εφόσον, είτε...είτε, εκτός (κι) αν
- **Χρονικοί:** όταν, όποτε, μόλις, πριν, αφού, μετά που, ώσπου, μέχρι που/να, ενώ, καθώς, όσο
- **Αιτιολογικοί:** γιατί, διότι, επειδή, αφού, μια και/ που
- **Εναντιωματικοί-παραχωρητικοί:** αν και, ενώ, μολονότι, κι ας, και να, και αν
- **Αποτελεσματικοί:** που, ώστε

ΜΟΡΙΑ: θα, να, ας, δε(ν), μη(ν), ναι, όχι, για

Συνοπτικά τα μέρη του λόγου

Άρθρα

Είναι οι μικρές λέξεις που μπαίνουν μπροστά από τα ουσιαστικά, τα επίθετα, τις κλιτές μετοχές και ορισμένες αντωνυμίες.

Οριστικό: ο, η, το

Αόριστο: ένας, μια, ένα

Ουσιαστικά

Είναι οι λέξεις που δηλώνουν πρόσωπα, ζώα, τόπους, πράγματα, ενέργειες, καταστάσεις και ιδιότητες.

Πέτρος, σκύλος, Βερολίνο, Γερμανία,

δέμα, αποστολή, ησυχία, ταχύτητα,

ασφάλεια

Επίθετα

Είναι οι λέξεις που συνοδεύουν τα ουσιαστικά και μας λένε κάθε φορά πώς ακριβώς είναι το ουσιαστικό, δηλαδή τι ποιότητα ή ιδιότητα έχει.

Όμορφος, μέτριος, ευθύς, ξύλινος,

σταχτής

Αντωνυμίες

Είναι κλιτές λέξεις που αντικαθιστούν ονοματικές φράσεις (ονόματα, ουσιαστικά, επίθετα).

Προσωπικές, κτητικές, αυτοπαθείς,

δεικτικές, οριστικές, αναφορικές,

ερωτηματικές και αόριστες.

Επιρρήματα

Είναι άκλιτες λέξεις που συνοδεύουν τα ρήματα και τα προσδιορίζουν δίνοντας πληροφορίες. Τα επιρρήματα, επίσης, συνδέουν προτάσεις (χωρίς να είναι σύνδεσμοι).

*Τοπικά, χρονικά, τροπικά,
ποσοτικά.*

Σύνδεσμοι

Άκλιτες λέξεις που συνδέουν λέξεις, φράσεις ή προτάσεις.

*Και, ούτε, μήτε, ουδέ, μηδέ, αλλά,
παρά, όμως, ωστόσο, ενώ, αν και,
μολονότι, λοιπόν, ώστε, άρα,
επομένως, γιατί, επειδή, για να, που,
ώστε, μήπως, αφού κ.α.*

Ρήματα

Είναι κλιτό μέρος του λόγου που το χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε μια ενέργεια ή κατάσταση.

τρέχω, κουράζομαι, ντύθηκα

Μετοχές

Κλιτές λέξεις (λήγουν σε -μενος, -μενη, -μενο) ή **άκλιτες λέξεις** (λήγουν σε -οντας/-ώντας) που παράγονται από ρήματα.

τρέχοντας, κρυμμένος

Προθέσεις

Μικρές άκλιτες λέξεις που μπαίνουν μπροστά από ονόματα ή επιρρήματα για να φανερώσουν τόπο, χρόνο, τρόπο, προέλευση κ.α.

Με, σε, για, ως, προς, αντί, παρά, από, κατά, μετά, δίχως, χωρίς, ίσαμε

Επιφωνήματα

Άκλιτες λέξεις με τις οποίες μπορώ να εκφράσω τα συναισθήματά μου, να πραγματοποιήσω πράξεις ή να δηλώσω τη στάση μου σε μια κατάσταση.

Α! μπα! Οχ! Αλίμονο! Αλτ! Στοπ!

Μπράβο! Μακάρι!

Ασκήσεις στα μέρη του λόγου

1. Συμπληρώνω στα κουτάκια «Α» για τα άρθρα, «Ε» για τα επίθετα, «ΟΥ» για τα ουσιαστικά και «Ρ» για τα ρήματα.

Ο καλός τερματοφύλακας αποκρούει την μπάλα.

Η Αργυρώ ανοίγει τη μεταλλική ντουλάπα και παίρνει τους χρωματιστούς μαρκαδόρους.

Βλέπουμε την υπέροχη θέα του καταπράσινου τοπίου και ξεκουραζόμαστε.

Παππού, γιατί κόβεις τις κόκκινες τριανταφυλλιές;

Οι υπερβολικές ταχύτητες των αυτοκινήτων ευθύνονται για τις θανατηφόρες συγκρούσεις.

2. Να σημειώσεις το μέρος του λόγου στο οποίο ανήκουν οι παρακάτω λέξεις:

Γραμμένος: .....

Τρέχω: .....

Εκείνος: .....

Το καράβι: .....

Μπα! .....

Καλή: .....

Κάτω: .....

Απλός: .....

Όμως: .....

Αντιγράψω την κάθε λέξη του κειμένου στον κύκλο, στη θέση που ταιριάζει.

Ζούσε κάποτε στην Ισπεπονία ένας διάσημος ταυρομάχος, ο Ελ Πεπόλδο ντε Θαλούθας ντε Βερέγγας ντε Βεράντας. Ένα πρωινό δέχτηκε την επίσκεψη μιας πολύ θλιμμένης αγελάδας, της Αμαλασούνθας. Η συζήτηση μαζί της τον οδήγησε σε σοβαρές αποφάσεις που άλλαξαν ριζικά τη ζωή του. Ήταν συμπαθητική, σεμνή και συνεσταλμένη αγελάδα. Φορούσε βέλο, μαύρη κορδέλα πένθους γύρω από το λαιμό και έμοιαζε αφάνταστα δυστυχισμένη, λες κι ένα μεγάλο κι αβάσταχτο κακό την είχε βρει.

Ε. Τριβιζάς «Η θλιμμένη αγελάδα»

